

Redaktionellt

Detta nummer av *Utbildning & Demokrati* består av ett antal fristående artiklar. Det är artiklar som inte är relaterade till någon redaktionell tematisering. Det som förenar dem och gör att de är föremål för en samlad publicering är emellertid att de var och en på olika sätt analyserar och diskuterar frågan om på vilka grunder skola och undervisning, skolpolitik och utbildningssystemet vilar.

Genom tre av artiklarna löper diskussionen om skolans demokratiska värdegrund som en röd tråd. En annan av artiklarna resonerar om konsekvenserna av mötet mellan skolpolitikens överordnade princip om valfrihet och integrationspolitikens överordnade princip om icke-segregering. Utgångspunkten för resonemanget om vad som händer när dessa två grundläggande politiska idéer möts, är storstädernas mångkulturella områden. Ytterligare en artikel frågar på vilka grunder vi skall/kan förstå utbildning när det saknas ett epistemologiskt fundament. Artikeln tar avstamp i och argumenterar utifrån två postmoderna teoretiska perspektiv. I det följande presenteras artiklarna lite närmare i den ordning som de publiceras.

I VÄRDEGRUND, DEMOKRATI OCH INFLYTANDE UR ETT ELEVPERSPEKTIV resonerar *Michael Tholander* om förutsättningar för att tala om en demokratisk skola och argumenterar för att relationen utbildning och demokrati främst bör fokusera på studenters levda demokratiska handlingar i skolan, snarare än på frågor om studenters uppfattningar om demokrati. Tholander tar fasta på att grundskolan sedan mitten av 1900-talet varit relaterad till utvecklingen och etableringen av ett demokratiskt samhälle och demokratiska medborgare. Han tar också fasta på att relationen mellan utbildning och demokrati i huvudsak handlat om att ge utbildningen rollen att förbereda eleverna för ett framtida deltagande i det demokratiska livet och urskiljer tre typer av demokratisk fostran: en teoretisk, en formell och en informell. Den första berör demokratibegreppet på en abstrakt beskrivande nivå, medan den formella och informella demokratiska ”skolningen” handlar om att elever skall ha möjlighet att erfara demokrati och därigenom utveckla en demokratisk kompetens. Tholander intresserar sig

främst för den informella formen av demokrati och har via samtalsanalyser belyst den demokratiska processen i klassrummet. Han menar att den samtalsanalytiska ansatsen problematiserar den komplexitet som ligger i att bedriva demokratiska arbetsformer och att den därmed kan bidra med insikter som studier om elever demokratiuppfattningar aldrig fångar. Det handlar om att vidga synen på samtal, att fånga relationerna inte bara mellan lärare och elever utan också mellan eleverna, samt hur den demokratiska arbetsformen ständigt måste upprätthållas.

Niklas Ammert diskuterar vilka olika synsätt på demokrati som erbjuds i grundskolans läroböcker i historia i artikeln FOLKVILJA, ETIKETT ELLER JORDBRUKSTEKNIK? Ammert analyserar svenska läroböcker i historia för årskurs 9 från 1962 fram till idag. En utgångspunkt är historieskrivningens betydelse för samtiden och det sätt med vilket det förflutna organiseras; det pekar nämligen också på hur nutiden uppfattas och hur man tänker sig framtiden. Med andra ord menar Ammert att läroböckers sätt att beskriva det förflutna ger en bild av den samtid i vilka de skrivits. Ammert fokuserar hur demokrati kommer till uttryck i historieböcker och delar upp analysen i tre delfrågor. Den första frågan handlar om hur demokrati framställs i läroböcker, på vilket sätt och med vilket djup samt vilken ansats böckerna har för att förmedla kunskapen om demokrati och dess innebörd. Den andra frågan handlar om vilket innehåll demokratibegreppet ges i läroböckerna, hur demokrati beskrivs, vilka betydelser av demokratibegreppet som förmedlas och om det finns förändringar i sättet att beskriva demokrati över tid. Den tredje frågan rör samspelet mellan demokrati och historia och analyserar hur demokrati återges i ett historiskt sammanhang. Denna fråga relateras också till en diskussion om demokratibegreppets förändring över tid och vilken betydelse det har för elevers historiemedvetande där dåtid, nutid och framtid utgör ett sammanhang.

Ketil Børhaug gör en analys av vilka föreställningar och meningsbildningar av politiskt deltagande som erbjuds i norsk grundskola. I VOTER EDUCATION, som publiceras på engelska, utgår Børhaug precis som Tholander från skolans demokratiuppdrag. Børhaug hävdar, med referens till tidigare forskning, att den norska läroplanen (till skillnad från många andra västerländska demokratier) formulerar ett perspektiv på demokrati och politik som fokuserar en kritisk analys av det politiska systemet, uppmuntrar olika former för politisk delaktighet samt utvärderar de politiska processer där politiken och det politiska innehållet formeras. Givet den norska läroplanens intentioner frågar sig Børhaug i vilken utsträckning en sådan utbildningspo-

litisk målsättning tagit form i klassrummen i Norge. Børhaug redovisar både med utgångspunkt i kvalitativa intervjuer och kvantitativa enkätstudier att den politiska bildningen i norska grundskolor tar fasta på själva valhandlingen, vilken framstår som den viktigaste aspekten av politiskt deltagande och att denna valhandling omfattar och bygger på förmågan eller viljan att jämföra och värdera politiska program, att hålla sig a jour med nyhetsförmedling. Själva valhandlingen relateras eller ges mening i relation till ett elitistiskt perspektiv på demokrati där värdet av valhandlingen främst handlar om att välja ut vem som skall ha den politiska kontrollen, inte vad det betyder för den individuella medborgerliga viljebildningen.

Nihad Bunar tar upp de politiska grunderna för svensk utbildningspolitik och diskuterar konsekvenserna av mötet mellan utbildningspolitiska och integrationspolitiska intentioner. I VALFRIHET OCH ANTI-SEGREGERANDE ÅTGÄRDER utgår Bunar från det sammanhang av etnisk, social och symbolisk polarisering som utgör den verklighet som många skolor i mångkulturella områden brottas med. När skolpolitik, med valfrihet som det prioriterade värdet, och integrationspolitik, med icke-segregation som det prioriterade värdet, möts är den centrala frågan vad som händer. Bunar frågar med andra ord hur de går ihop i praktiken. Inledningsvis pekar Bunar på att den skolpolitiska prioriteringen av valfrihet skapar förutsättningar för ungdomar att lämna "sin" skola till förmån för en skola som attraherar dem bättre. I mångkulturella storstadsområden har detta inneburit att elever lämnar den egna stadsdelens grundskolor. Han pekar också på att den integrationspolitiska satsningen på att kompensera för skolors sämre utgångsläge i de mångkulturella områdena lett till snedvriden konkurrens och att till och med en illojal konkurrens uppstått mellan skolor inom de mångkulturella områdena. Bunar menar att skol- och integrationspolitik måste utgå från en mer nyanserad analys av hur det socialt, etniskt och symboliskt polariserade rummet påverkar mångkulturella skolors förutsättningar och arbete. Han hävdar att skol- och integrationspolitik måste byta perspektiv från att enbart betona konkurrens till att också tala om samverkan.

I LÄRING OG OBJEKTIVITET I POSTMODERNE UDDANNELSESTEORI tar *Thomas Aastrup Rømer* utgångspunkt i en teoritradition som hävdar att vi idag saknar ett epistemologiskt fundament för att orientera oss i världen; snarare är det så att det finns en mångfald av språkspel, diskurser och vokabulärer. Aastrup Rømer identifierar två förhållningssätt till denna teoritradition. Den ena är en slags ironisk relativism enligt vilken allt är möjligt och lika giltigt. Den andra framhåller ett intresse för ickeformella exklusionsprocesser och ett bevarande

eller skapande av nya sociala identiteter. Han frågar vad sådana utgångspunkter betyder för en teori om utbildning och lärande. Det skulle å ena sidan kunna innebära att vi måste tillåta alla möjliga representationer och att vi saknar förutsättningar för att värdera den ena yttringen som mer adekvat än någon annan. Å andra sidan skulle en utbildningsteori kunna handla om att flerfaldiga den kritiska teorins ambitioner och om att frigöra undertryckta kulturer. Med utgångspunkt i Jean-Francois Lyotards och Kenneth Gergens arbeten argumenterar Aastrup Rømer för att en teori om utbildning som förlägger relationen mellan lärande och objektivitet till det lokala sammanhanget. Det handlar alltså inte om en enkel relativism, om ett fritt spelrum för representationer och representationsformer eller en produktion av nya och exkluderade sociala identiteter. I Aastrup Rømers tappning handlar det om den lokala objektiviteten: Vad säger folk i dessa trakter? Det handlar också om ett lokalt lärande: Hur kan detta tal förbättras, hur kan det värderas? En central utbildningsteoretisk fråga i detta sammanhang blir därmed hur dessa processer kan beskrivas närmare utan att falla offer för en snäv contextualism.

Nästa år inleds med ett nummer inriktat mot pedagogisk filosofi med utgångspunkt i Nel Noddings texter. Nummer 2/2006 kommer att kretsa kring kultur(ella) studier i förhållande till högre utbildning.

Slutligen vill vi på redaktionen tacka en av våra avgående redaktionsrådsmedlemmar, Hans Albin Larsson vid Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping och istället hälsa Mohamed Chaib välkommen.

Redaktionen